

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ОСВІТІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

DOI: <https://doi.org/10.31339/978-617-7495-93-1/352.2025/157-169>

3.1. Інноваційні підходи до формування культури безпеки в освітньому середовищі: теоретичні засади та практичні імплементації

Маріанна ШВАРДАК¹⁴

***Анотація.** Досліджено інноваційні підходи до формування культури безпеки в освітньому середовищі. Визначено сутність культури безпеки як інтегрованої характеристики, що охоплює когнітивний, поведінковий та ціннісно-мотиваційний рівні, а також фізичний, психологічний, інформаційний та соціальний аспекти. Проаналізовано та обґрунтовано шість ключових інноваційних підходів: проактивна безпека через цифровізацію, комплексна інтеграція психологічної безпеки, розвиток інклюзивної культури, активізація навчання інтерактивними та ігровими технологіями, системна співпраця та моніторинг на основі даних. Представлено практичні аспекти їхньої імплементації, що сприяють створенню безпечного, підтримуючого та комфортного освітнього простору.*

***Ключові слова:** культура безпеки, освітнє середовище, інноваційні підходи, психологічна безпека, цифровізація.*

Вступ. Сучасне освітнє середовище постає перед новими викликами, що пов'язані із забезпеченням безпеки всіх учасників освітнього процесу. Зростання випадків насильства, кіберзагроз, психологічного тиску та надзвичайних ситуацій продукує нагальну потребу у формуванні сталого й системного підходу до культури безпеки. Традиційні методи часто виявляються недостатньо ефективними для реагування на новітні ризики, що актуалізує необхідність розробки інноваційних моделей та практик у цій сфері.

Культура безпеки має бути інтегрованою частиною освітнього процесу, охоплюючи не лише нормативно-правові аспекти, а й етичні, психологічні та

¹⁴**Маріанна ШВАРДАК** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна.

технологічні складові. Проте, на сьогодні відсутня уніфікована система впровадження інноваційних підходів до її формування, а також бракує ґрунтового наукового осмислення ефективних практик, адаптованих до українських реалій.

У зв'язку з цим постає необхідність комплексного теоретичного обґрунтування та практичної імплементації інноваційних стратегій формування культури безпеки в закладах освіти, що й визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз наукових джерел засвідчує різноманітність підходів до формування культури безпеки в освітньому середовищі. Т. Азізов, В. Люльченко та О. Орлова (2024) розкривають концептуальні основи формування культури безпеки учасників освітнього процесу у ЗВО, підкреслюючи системність та міждисциплінарність цього процесу. А. Апішева (2017) акцентує увагу на ролі психологічного супроводу у забезпеченні безпеки в освітньому середовищі, особливо в контексті вищої школи.

С. Дембіцька (2023) підкреслює важливість розвитку культури безпеки здобувачів вищої освіти у надзвичайних ситуаціях як чинника підвищення адаптивності освітнього процесу. Ю. Демідова та Н. Мовмига (2023) наголошують на значенні безпекових дисциплін у формуванні відповідальної поведінки в умовах навчання. О. Корець та О. Воєвода (2024) пропонують основні напрями формування культури безпеки в закладах загальної середньої освіти, зосереджуючись на практичній складовій.

А. Литвин, А. Коломієць та Г. Федюк (2023) розглядають культуру безпеки життєдіяльності як невід'ємну частину гуманітарної освіти, інтегруючи її у ширший педагогічний дискурс. В. Люльченко та Л. Сусло (2023) аналізують підходи до формування культури безпеки студентів-бакалаврів через професійну підготовку.

В. Платонов і Я. Овсяннікова (2023) акцентують увагу на мінній безпеці як сучасному виклику для освітнього середовища в умовах війни. Л. Сусло (2023) розкриває особливості викладання дисципліни «Культура безпеки» у

магістратурі як інструменту глибшого засвоєння безпекових компетентностей. О. Шелевер та В. Фізер (2019) підкреслюють значення психологічної безпеки як базового елементу безпечного освітнього простору.

Загалом, проаналізовані джерела підтверджують потребу у впровадженні інноваційних, комплексних та міждисциплінарних підходів до формування культури безпеки, з урахуванням сучасних викликів і специфіки кожного рівня освіти.

Культуру безпеки в освітньому середовищі розглядаємо як інтегровану характеристику соціально-педагогічного простору закладу освіти, що відображає рівень сформованості системи цінностей, знань, норм поведінки, навичок та ставлень, спрямованих на забезпечення комплексної безпеки всіх учасників освітнього процесу. Вона включає в себе не лише нормативно-правову регламентацію дій у потенційно небезпечних ситуаціях, а й глибоко вкорінене усвідомлення пріоритетності безпеки як засадничої цінності освітньої діяльності (Корець, Воєвода, 2024).

З наукової точки зору, культура безпеки постає як багатовимірне соціокультурне явище, що реалізується на трьох основних рівнях:

- 1) когнітивному – на рівні знань про ризики, загрози та способи їх попередження; володіння інформацією щодо механізмів забезпечення безпеки;
- 2) поведінковому – у здатності діяти відповідально та адекватно в умовах потенційної небезпеки, дотримуючись стандартів безпечної поведінки;
- 3) ціннісно-мотиваційному – у внутрішньому прийнятті принципів відповідальності, солідарності, взаємоповаги та толерантності як основи безпечного співіснування.

У контексті освітнього середовища, культура безпеки охоплює кілька ключових аспектів:

- фізичний аспект, що стосується забезпечення технічної, інфраструктурної та санітарно-гігієнічної безпеки;
- психологічний аспект, який включає підтримку емоційного добробуту, запобігання булінгу, конфліктам і насильству;

- інформаційний аспект, що передбачає формування медіаграмотності, критичного мислення та здатності до захисту від інформаційних загроз;
- соціальний аспект, який реалізується через розвиток безпечних, довірливих міжособистісних відносин, інклюзивність, участь і співпрацю.

Формування культури безпеки є безперервним процесом, який вимагає цілісного підходу, орієнтованого на розвиток компетентностей з безпечної поведінки, виховання соціальної відповідальності та інтеграцію інноваційних освітніх технологій. Серед таких інновацій – цифрові платформи моніторингу ризиків, симуляційні тренінги, програми емоційного інтелекту, моделі ненасильницької комунікації та партнерська педагогіка (Демідова, Мовмига, 2023).

Отже, культура безпеки в освітньому середовищі є не лише умовою ефективного функціонування закладу освіти, а й критично важливою передумовою формування громадян, здатних до відповідального співжиття в умовах сучасного світу, що характеризується зростанням ризиків різного характеру.

Інноваційні підходи до формування культури безпеки в освітньому середовищі набувають особливої актуальності в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, цифрових трансформацій та зростаючих психосоціальних ризиків. Сучасна педагогіка спрямована на інтеграцію новітніх технологій, методик і стратегій, що забезпечують не лише фізичну, а й психологічну, інформаційну та соціальну безпеку учасників освітнього процесу.

1. Проактивний підхід до безпеки через цифровізацію освітнього процесу передбачає системне впровадження сучасних цифрових технологій з метою не лише реагування на потенційні загрози, а й їх попередження. Цей підхід спрямований на створення умов, за яких ризики виникнення небезпечних ситуацій максимально знижуються завдяки своєчасній інформації та навчанню. Одним із ключових елементів є використання онлайн-платформ для навчання, які дають змогу інтегрувати у освітній процес спеціалізовані курси і тренінги з питань пожежної безпеки, поведінки в надзвичайних ситуаціях, кібербезпеки та

інших аспектів, що стосуються безпеки (Швардак, 2025). Такі платформи забезпечують доступність навчальних матеріалів у будь-який зручний час, що підвищує мотивацію та ефективність засвоєння знань.

Окрім того, застосування мобільних додатків і систем швидкого оповіщення дозволяє оперативно інформувати учнів, педагогів і адміністрацію про потенційні загрози чи надзвичайні ситуації. Це суттєво скорочує час реагування і дозволяє координувати дії з метою мінімізації наслідків. Важливою складовою є також впровадження віртуальних симуляцій і тренінгів, які дозволяють відпрацьовувати практичні навички поведінки у кризових ситуаціях в безпечному віртуальному середовищі. Такий інтерактивний формат підвищує впевненість і готовність учасників освітнього процесу діяти адекватно у реальних умовах (Литвин та ін., 2023).

Крім того, цифрові технології дають можливість здійснювати моніторинг та аналітику безпекових інцидентів, навчальної активності та зворотного зв'язку, що сприяє своєчасному оцінюванню ефективності впроваджених заходів і внесенню необхідних коректив. Загалом проактивний підхід через цифровізацію формує середовище, в якому безпека розглядається як комплексний і безперервний процес, що забезпечує не лише захист, а й активне залучення всіх учасників освітнього процесу до формування відповідальної і безпечної поведінки (Швардак, 2025).

2. Комплексна інтеграція психологічної безпеки в навчальні програми передбачає системне включення у освітній процес компонентів, які забезпечують емоційний та психологічний комфорт учнів і педагогів. Цей підхід спрямований на створення середовища, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе захищеним від психологічного тиску, булінгу, дискримінації та інших форм емоційного насильства. В основі лежить ідея, що безпека в освітньому середовищі – це не лише фізичний захист, а й підтримка психічного здоров'я і формування емоційної стійкості (Апішева, 2017).

Інтеграція психологічної безпеки реалізується через впровадження спеціалізованих курсів і тренінгів, які розвивають емоційний інтелект, навички

саморегуляції, стрес-менеджменту та конструктивного вирішення конфліктів. Це дає змогу учням і педагогам краще усвідомлювати власні емоції, розпізнавати ознаки стресу і напруги, а також ефективно справлятися з ними. Крім того, важливою складовою є формування атмосфери взаємоповаги та підтримки, яка мінімізує ризики булінгу і дискримінації, створюючи безпечний простір для навчання і розвитку (Шелевер, Фізер, 2019).

В рамках цього підходу також впроваджуються програми психологічної підтримки, консультації фахівців, групи підтримки та інші заходи, які допомагають учасникам освітнього процесу долати складні емоційні стани та підвищують їх психологічну стійкість. Особлива увага приділяється розвитку навичок медіації і комунікації, що сприяє конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій без насильства.

Таким чином, комплексна інтеграція психологічної безпеки у навчальні програми створює не просто умови для навчання, а середовище, яке сприяє гармонійному розвитку особистості, підвищує рівень довіри та взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу і закладає основу для тривалого підтримання безпечної та здорової атмосфери у закладі освіти.

3. Розвиток інклюзивної культури в освітньому середовищі розглядається як важливий аспект формування загальної культури безпеки, що забезпечує прийняття та повагу до різноманітності серед учасників освітнього процесу. Цей підхід ґрунтується на принципах толерантності, рівності та недискримінації, які створюють умови для комфортного навчання і взаємодії незалежно від соціального, культурного, етнічного чи фізичного статусу кожного учня (Люльченко, Сусло, 2023).

Інклюзивна культура передбачає не лише доступність освітніх ресурсів для всіх категорій учнів, включно з особами з особливими освітніми потребами, але й активне виховання у дітей і педагогів цінностей взаємоповаги і розуміння. Вона спрямована на ліквідацію будь-яких форм булінгу, дискримінації або соціальної ізоляції, що можуть негативно впливати на психологічний та фізичний стан учасників освітнього процесу. Така атмосфера забезпечує не тільки безпеку як

відсутність загроз, а й створює умови для повноцінного розвитку і самореалізації кожного.

У межах цього підходу важливим є запровадження відповідних освітніх програм, які розвивають у дітей емпатію, толерантність і соціальні навички, необхідні для конструктивної взаємодії у різноманітних колективах. Педагоги також проходять спеціальну підготовку для роботи в інклюзивному середовищі, що дозволяє їм ефективно підтримувати учнів з різними потребами і сприяти формуванню дружньої та безпечної атмосфери.

Крім того, розвиток інклюзивної культури передбачає активну участь батьків і громади, що сприяє поширенню цінностей рівності і поваги за межами освітнього закладу. Завдяки цьому підхід має системний характер і забезпечує довгострокове підтримання безпеки і комфорту в освітньому середовищі.

Отже, розвиток інклюзивної культури є не лише соціальним імперативом, а й ефективним засобом формування безпечного та підтримуючого простору, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе захищеним і важливим.

4. Активізація навчальних методів через інтерактивні та ігрові технології є одним із сучасних інноваційних підходів до формування культури безпеки в освітньому середовищі. Цей підхід базується на ідеї, що активна участь учнів в освітньому процесі значно підвищує ефективність засвоєння знань і формування необхідних навичок безпечної поведінки. Інтерактивні методи, зокрема рольові ігри, кейс-стаді, проєктна діяльність і гейміфікація, створюють умови для практичного відпрацювання поведінкових моделей у ситуаціях, пов'язаних із безпекою, що сприяє закріпленню теоретичних знань на рівні реальних дій.

Застосування рольових ігор дає змогу учням зануритися в моделювання різних сценаріїв надзвичайних подій, конфліктів або інших ситуацій, де необхідно приймати швидкі та правильні рішення. Це розвиває критичне мислення, комунікативні навички, відповідальність та вміння працювати в команді. Кейси і проєкти стимулюють аналіз конкретних проблемних ситуацій,

пошук рішень та їх обґрунтування, що активізує пізнавальну діяльність і формує практичний досвід.

Гейміфікація, у свою чергу, використовує ігрові елементи в освітньому процесі – нагороди, рівні, змагання, бали – що підвищує мотивацію учнів і робить навчання більш захопливим та ефективним. Завдяки цьому знання про безпеку перетворюються з обов’язкового матеріалу на цікавий і корисний досвід.

Важливо, що інтерактивні та ігрові технології сприяють не тільки розвитку навичок безпеки, а й формують позитивне ставлення до цих знань, що вкрай важливо для їх практичного застосування в повсякденному житті. Такий підхід робить освітній процес більш динамічним і залучає учнів до активної співпраці з педагогами та однокласниками, що також сприяє створенню безпечної та підтримуючої атмосфери в освітньому середовищі (Сушло, 2023).

Отже, активізація навчальних методів через інтерактивні та ігрові технології є ефективним інструментом формування культури безпеки, що базується на практичній підготовці, мотивації та залученості учнів.

5. Співпраця як основа системного підходу до безпеки в освітньому середовищі полягає у створенні інтегрованої мережі взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, адміністрацією закладу, батьками, а також представниками місцевих органів влади і служб екстреного реагування. Такий підхід забезпечує комплексний підхід до формування культури безпеки, у якому кожен учасник усвідомлює свою роль і відповідальність, а також активно долучається до створення і підтримання безпечного освітнього простору.

Важливим аспектом є налагодження постійного діалогу і координації дій між різними сторонами, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози, розробляти спільні плани профілактики та реагування, а також проводити ефективні навчання і тренінги. Співпраця сприяє обміну знаннями, досвідом та ресурсами, що підвищує загальну ефективність безпекових заходів.

Особливо значущою є роль батьків як партнерів у процесі формування культури безпеки. Їхня участь у заходах, інформаційних кампаніях та спільних

навчаннях допомагає забезпечити послідовність підходів до безпеки вдома і в школі, що посилює захисний ефект.

Крім того, залучення місцевих служб безпеки, таких як пожежники, поліція, медичні установи, дозволяє не лише підвищити рівень готовності до надзвичайних ситуацій, але й розробляти спільні проєкти з підвищення обізнаності та профілактики.

Таким чином, системна співпраця створює цілісну і взаємопов'язану модель безпеки, в якій кожен елемент взаємодіє з іншими, забезпечуючи комплексний захист і підтримку учасників освітнього процесу. Цей підхід не лише підвищує ефективність превентивних заходів, а й формує культуру відповідальності та взаємної підтримки, що є фундаментом сталого розвитку безпечного освітнього середовища.

6. Моніторинг і адаптація безпекових стратегій на основі аналізу даних є ключовим елементом сучасного підходу до формування культури безпеки в освітньому середовищі. Цей підхід передбачає постійне відстеження, збір і систематичний аналіз інформації щодо стану безпеки, поведінки учасників освітнього процесу, а також ефективності впроваджених заходів. Завдяки цьому стає можливим своєчасно виявляти потенційні загрози, тенденції та проблемні зони, що дозволяє оперативно коригувати стратегії і підходи до забезпечення безпеки (Апішева, 2017).

Впровадження систем моніторингу охоплює різноманітні інструменти, серед яких можуть бути опитування, анкети, аналіз інцидентів, спостереження, а також використання цифрових технологій для збору і обробки даних. Такий комплексний підхід забезпечує глибоке розуміння потреб і проблем різних груп учасників освітнього процесу, що створює основу для більш точного і ефективного планування безпекових заходів.

Аналіз даних дозволяє не лише оцінити ефективність окремих заходів, а й визначити пріоритетні напрямки для розвитку безпекової культури, виявити слабкі місця в системі та уникнути повторення помилок. Це забезпечує гнучкість і адаптивність освітнього закладу у відповідь на мінливі умови і виклики.

Таким чином, моніторинг і адаптація безпекових стратегій на основі аналізу даних перетворюють процес забезпечення безпеки з одноразових дій у постійний, динамічний і ефективний механізм. Це сприяє формуванню у закладі культури безпеки, яка не лише відповідає сучасним вимогам, а й здатна розвиватися та вдосконалюватися разом з освітнім середовищем.

Практична реалізація інноваційних підходів до формування культури безпеки в освітньому середовищі є важливою складовою забезпечення ефективності безпекових заходів і створення сприятливих умов для навчання та розвитку. Одним із таких прикладів є впровадження цифрових платформ, які забезпечують інтерактивне навчання з питань безпеки – це можуть бути онлайн-курси, відеолекції, вебінари і мобільні додатки, що дозволяють учням і педагогам у зручний час підвищувати свою компетентність у сфері безпеки.

У рамках розвитку психологічної безпеки успішною практикою є організація регулярних тренінгів і семінарів, які допомагають формувати емоційну стійкість, навички управління стресом та профілактику булінгу. Запровадження програм психологічної підтримки, консультативних пунктів і груп взаємодопомоги створює атмосферу довіри та взаємоповаги, що суттєво підвищує рівень психологічної безпеки у школі.

Розвиток інклюзивної культури в освітньому закладі реалізується через адаптацію навчальних матеріалів для учнів з особливими освітніми потребами, створення безбар'єрного середовища, а також проведення виховних заходів і просвітницьких кампаній, що популяризують толерантність і повагу до різноманіття. Важливою практикою є підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, що дозволяє максимально враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

Інтерактивні та ігрові методи навчання успішно імплементуються через організацію рольових ігор, тренінгів з моделювання надзвичайних ситуацій, а також впровадження елементів гейміфікації у навчальні курси з безпеки. Це робить процес навчання більш захопливим і ефективним, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу і формуванню практичних навичок.

Системний підхід, заснований на співпраці між керівництвом, педагогами, батьками та місцевими службами, втілюється у створенні комісій з безпеки, спільних навчань і тренінгів, а також обміні інформацією щодо актуальних загроз і заходів реагування. Така координація забезпечує комплексний захист і підвищує рівень обізнаності всіх учасників освітнього процесу.

Нарешті, впровадження систем моніторингу і аналізу даних дозволяє не лише оцінювати ефективність проведених заходів, а й оперативно адаптувати безпекові стратегії відповідно до нових викликів і потреб. Використання спеціалізованих програмних продуктів для збору та обробки інформації про інциденти, опитування учасників та оцінку ризиків робить процес управління безпекою більш прозорим і динамічним.

Таким чином, практичні імплементації інноваційних підходів до формування культури безпеки в освітньому середовищі ґрунтуються на комплексному використанні цифрових технологій, психологічної підтримки, інклюзивних практик, активних методів навчання, системної співпраці та постійного моніторингу. Це дозволяє створити безпечне, підтримуюче і комфортне середовище для розвитку кожного учня та педагогічного колективу.

Висновки. У сучасному освітньому середовищі, що постійно стикається з новими викликами, формування стабільної та системної культури безпеки є нагальною потребою, оскільки традиційні підходи виявляються недостатніми. У цьому дослідженні культура безпеки визначається як комплексна характеристика освітнього простору, що інтегрує когнітивний, поведінковий та ціннісно-мотиваційний рівні, охоплюючи фізичний, психологічний, інформаційний та соціальний аспекти. Вона відображає систему цінностей, знань та навичок, спрямованих на забезпечення всебічної безпеки, виходячи за межі суто нормативно-правової регламентації до глибокого усвідомлення безпеки як фундаментальної цінності.

Нами обґрунтовано шість ключових інноваційних підходів, що є основою для створення безпечного освітнього середовища. Це включає проактивну безпеку через цифровізацію, що використовує цифрові технології для

попередження загроз та оперативного реагування; комплексну інтеграцію психологічної безпеки, спрямовану на емоційний комфорт та розвиток емоційного інтелекту; розвиток інклюзивної культури, що сприяє толерантності та недискримінації. Також розглядається активізація навчальних методів через інтерактивні та ігрові технології для практичного відпрацювання навичок; системна співпраця між усіма учасниками освітнього процесу; та моніторинг і адаптація безпекових стратегій на основі аналізу даних для постійного вдосконалення системи безпеки. Практична реалізація цих підходів, що охоплює впровадження цифрових платформ, тренінгів, адаптацію матеріалів та використання гейміфікації, демонструє їхню ефективність у створенні підтримуючого та комфортного освітнього простору.

Таким чином, інноваційні підходи до формування культури безпеки є не лише відповіддю на сучасні виклики, а й критично важливою передумовою для гармонійного розвитку особистості та формування відповідальних громадян. Комплексне застосування цих стратегій забезпечує активне залучення всіх учасників освітнього процесу до формування безпечної поведінки, сприяючи сталому розвитку освітнього середовища.

Список використаних джерел

- Азізов, Т., Люльченко, В., & Орлова, О. (2024). Концептуальні засади формування культури безпеки в учасників освітнього процесу закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1), 102–109.
- Апішева, А. Ш. (2017). Психологічний супровід безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи*, 7–9.
- Дембіцька, С. В. (2023). Розвиток культури безпеки у здобувачів вищої освіти в умовах надзвичайних ситуацій. У *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2023 року)* (с. 792–794). Київ.
- Демідова, Ю. Є., & Мовмига, Н. Є. (2023). Формування культури безпеки діяльності при викладанні безпекових дисциплін. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія: Педагогіка. Право. Економіка. Державне управління. Техніка. Історія та археологія)*, 3(9), 385–397.
- Корець, О., & Воевода, О. (2024). Основні напрями формування культури безпекової поведінки учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. *Українська професійна освіта*, (16), 56–63.
- Литвин, А. В., Коломієць, А. М., & Федюк, Г. З. (2023). Формування культури безпеки життєдіяльності здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 70(1), 363–370. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-56>

- Люльченко, В., & Сусло, Л. (2023). Формування культури безпеки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» у закладах вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 1(9), 23–30.
- Платонов, В. М., & Овсяннікова, Я. О. (2023). Мінна безпека в освітньому середовищі як запорука навчання безпекової поведінки. У О. Е. Жосан (Уклад.), *Захист психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни та повоєнного часу: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 105-й річниці від дня народження В. Сухомлинського (5 травня 2023 р.)* (с. 220–222). Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».
- Сусло, Л. (2023). Особливості вивчення дисципліни вільного вибору «Культура безпеки» в процесі підготовки здобувача освітнього ступеня «магістр». *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2(10), 132–139.
- Швардак, М. В. (2025). Кібербезпека у цифровому освітньому просторі. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 1(12). <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2025-12-2>
- Шелевер, О. В., & Фізер, В. С. (2019). Психологічна безпека освітнього середовища: психолого-педагогічний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 67(1), 87–91.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>